

Az első levél 1956 februárjában keletkezett, az utolsó 1977 tavaszán. Összesen 37 van belőlük, közülük néhány levelezőlap is. Kós Károly, az építőművész, az író, az irodalomszervező, a közéleti ember 1956-ban már évek óta nyugdíjas, s az évek múlásával kénytelen egyre inkább visszavonultan élni. Nem egészségi állapota, hanem a romániai viszonyok miatt. Magyarországgal való kapcsolata is nehézkes, sejthető, hogy egyik fontos informátora az unokája korú Czine Mihály. Hosszú évek után 1956 októberében juthatott el Kós ismét Budapestre. Programját a forradalom miatt csak részben valósíthatta meg. Egyik utolsó levelében említi, hogy ekkor szerette volna végre felkeresni Sárospatakot, ám ez elmaradt. Gondoljunk csak bele: az egyik legjelesebb magyar építésznek élete 93 esztendeje alatt nem volt módja Patak várát megcsodálni.

Mi jellemzi Kós Károly leveleit? Elsősorban az igazmondás halálig tartó kötelessége. Nemezszer kényszerül arra, hogy virágnyelven fogalmazzon, hiszen tud mind a román, mind a magyar levélcenzúráról, de így is megtalálja módját annak, hogy egyértelműen jelezze: zsarnokságban él. Szakmai kérdésekben pedig mindennél előbbreválonak tartja a tények tiszteletét. Amikor Czine Mihály elküldte neki nagy tanulmányát a két világháború közötti erdélyi magyar irodalomról, hűsz könyvoldalny terjedelemben foglalta össze kifogásait, észrevételeit. Férfias nyíltsággal írt, de mindig udvariasan. A mai fiatalok számára talán megmosolyogtató, számomra inkább felemelő érzés az a másik ember iránt érzett tisztelet, ami árad a levelekből. Az igazmondás a Kós által mindvégig vállalt szolgálatelvű ars poeticából is következik. Legfőbb mesterei az idősebb pályatárs Ady és Móricz voltak, mellettük Tamásit és Illyést tartotta az írók közül a legtöbbre. Ilyéssel különösen sokat foglalkoznak a levelek. S ami talán a legbámulatosabb: Kós Károly haláláig megőrizte szellemi nyitottságát, frissességét. Olvasta és méltányolta a legfiatalabb kortárs írókat is.

A leveleket egyelőre sajnos nem kíséri filológiai apparátus. Előttük és utánuk viszont újra olvashatók Czine Mihálynak Kós Károllyal foglalkozó írásai: pályaképek, köszöntők, emlékezések. Jó volna, ha a kiadványt hamarosan újabbak követhetnék, mind Kós Károly, mind Czine Mihály levelesládájából. (*A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia, 2000*)

VASY GÉZA

MAGÁNOS TEREMTÉS Báger Gusztáv: Magánterem

Báger Gusztáv sajátos alakja költészetünknek. Az a típusú meditatív líra, amit képvisel, egyedülálló, szokatlanságával is figyelmet keltő. Azt gondolom, legújabb önálló kötete után már elmondhatjuk, hogy Báger Gusztáv fontos, egyben magányos figurája líránknak, és mint ilyen, kétségtelenül kiemelt figyelmet érdemel.

Az a típusú reflexivitás, ami jellemzi költészetét, leginkább két hagyományból táplálkozik, és ezt a két hagyományt vele kapcsolatban az értő olvasók újból és újból fel is fedezik önmaguknak.

Az egyik hagyomány a szabad vers, pontosabban az avantgarde, amely elementárisan van jelen század végi líránknak, azt mondhatjuk, hogy az avantgarde hatása mára már általános lett a legjobbknál.

Ez a hagyomány Báger Gusztávnál a meditatív, reflexív, lecsupaszított „gyökvers” formájában jelenik meg. Nem véletlenül használom azt a kifejezést, amelyet Tüskés Tibor használt nagyon találóan Pílinzky Jánossal kapcsolatban: Báger hagyományához Pílinzky költészete éppúgy hozzátartozik, mint az avantgarde. És Bágernél azt is megmutathatjuk, hogy ez a két hagyomány, az avantgarde és a klasszikus modernség, pontosabban szólva a Nyugat hagyománya mennyire összekapcsolódik.

Arról van ugyanis szó, és ezzel érkezünk el a második hagyományhoz, hogy az avantgarde, annak is a nyelvi kísérletek iránti érzékenysége valójában a század folyamán többszörösen kapcsolódott a klasszikus modernséghez, vagyis ilyen formában a magyar irodalomban elsősorban Kosztolányihoz, József Attilához, Szabó Lőrínchez, és ezeknek kétségtelen továbbfejlődéséhez, a Pílinzky-féle lírához, amely Tandori Dezső közvetítésével ér el egészen napjainkhoz, Báger Gusztávig például.

Pílinzky saját meditatív költészetében a klasszikus modernséget és az avantgarde hagyományt valósította meg, és ezeken lépett túl. Ezen a kétféle hagyományon.

Báger esetében szintén valami ilyesmit láthatunk. Az a visszafogottság, a feszültségnek az a sajátos elrejtése, amely például a *Névjegy* című vers hat sorát jellemzi („Égő ház előtt / gyökeret vert tücsap / hiába-izzadó / drcsüpkés levél / főnfelejtett szilva / koszorús maradék”) olyannyira elementáris, olyannyira sűrített, hogy elemzése, értékelése óhatatlan nehézségekbe ütközik.

Az „óhatatlan nehézségek” persze „óhatat-

lan veszteségeket” eredményeznek az elemzés szintjén, de nem a befogadás szintjén.

A *Magánterem* című kötet ösztönös felismerése annak a sajátos magányosságnak, amely a Báger-típusú lírából fakad. Ez a líra ugyanis nem közösségi, nem divatirányzatokhoz kapcsolódó, hanem csakis önmagából táplálkozik.

A *Kijelzőtábla* című versében így fogalmaz a szerző: „Téli gipszben / nyári lázban / beton-üveg-tükörházban / acélhálós palotában / sosincs vége / átrendeződik / suhog-liheg / a madárraj”. Figyeljük meg a sűrítést, az érzelmek dinamizmusát, és azt a természetes rácsodálkozást, ahogy mindezt önmagában és a körülötte lévő világban Báger felfedezi. Mindez csupán egyetlen, bár nagyon is jellemző példa arra a világlátásra, amely jellemzi szerzőnket, ahogy mintegy „felügyeli” maga körül az eseményeket, és nem véletlen ez a megfogalmazás, miszerint Báger „felügyel”. Ez a megfogalmazás Tandorit idézi, mert Tandori az az alkotó a Pilinszky utáni költészetben, aki alapvetően mestere a Báger-típusú lírának.

Magányos alkotó, írtam korábban. Azt gondolom, hogy magányos, de ez a „magányos teremtés” alkotó erejében kiemelkedő lehet, vagy már az is: „kicsit vak vagyok, de annyira nem”, írja a szerző, és megérzi saját jövőjét, mert úgy fejezi be, hogy „igen vak vagyok, de csak annyira”. Ez a líra ugyanis, amit Báger képvisel, immanens értékeinél fogva meglehetősen statikus, változások, hirtelen átalakulások nem jellemzik.

Éppen ezért költészetében — ahogy eddig is — az elmélyülés, a tudatosodás fokozatait különböztethetjük meg, nagy átalakulásokra nem kell számítanunk. Báger Gusztáv újabb, *Magánterem* című kötete méltán vált ki elismerést, és egyben méltán értékelhetjük úgy, hogy *biztonságban vagyunk*, mert van egy olyan költő a közelünkben, akire — reflexív magányosként — számíthatunk.

Báger ezzel a könyvével a meditatív líra jelentős hazai képviselője lett. (Tevan kiadó, 2000)

PETŐCZ ANDRÁS

PARTI NAGY LAJOS: HŐSÖM TERE

Parti Nagy első regénye nem okoz csalódást. Az ember izgalommal veszi kézbe, s kezdetben csak csipegeti, lapozgat a könyvben jobbra, balra, s azon kapja magát, hogy a találomra kiválasztott részek (lehet, hogy csak szerencse dolga) mindegyikéből lehetne egy regényt írni, mindegyike képes arra, hogy egy egész regényvilágot szervezzen önmaga köré.

A regény azonban nem széttartó történetek gyűjteménye, hanem jól megfogalmazható szűzsége van: az elbeszélőnek tizenkét óra leforgása alatt kell megszerkeszteni regényét, s azt e-mailen eljuttatni a kiadóba. A rendezetlen kéziratcsomóból a regény elbeszélőjének története kerekedik ki a városi galambokkal. Ezek a galambok azonban nem azok a galambok (pontosabban dehogynem), amelyeket az öreg nénik etetnek a tereken, hanem öntudatra ébredt szárnyasok, önmagukat párttá, egységfronttá szervező palomisták. Céljuk, hogy átvegyék az emberektől a hatalmat, s ebben a (poszt)modern élet technikai vívmányai (mobil telefonok, fegyverek, turbókeltek stb.), illetve tudományos eredményei segítik őket. Azonban hiába a sasboyok (értsd testőrök), a hatalmas létszám, a világot behálózó szervezeti felépítés, mert egy probléma még megoldatlan, mégpedig a méret. Azaz, hogy a galambok kicsik, az emberek viszont nagyok. Ezen a ponton kapcsolódik össze a regény írójának élete a galambok mozgalmát megtestesítő Tubica Cézár, későbbi Fajfőtanács elnök röppályájával. Ugyanis az író egy tárcájával és egy novellájával, akarva-akaratlanul, a fikción innen és túl hírt adott a Tubica Cézár vezette, kutatási fázisban lévő, méretkülönbségeket megszüntetni kívánó kísérleteknek.

A történet abszurditását erősíti és egyben valóságossá teszi a regény nyelvezete, amely elsődlegesen járul hozzá, hogy Tubica Cézár tollas alakja metaforikussá váljon. A Fajfőtanács elnök mondatai tökéletesen illeszkednek a diktatórikus rendszerek hatalmi retorikájába, nyomon követve annak minden lépését és válfaját a kezdetektől kiteljesedéséig. A másik, jól elkülöníthető nyelvi regiszter a *Sárbogárdi Jolán* című kisregényben megismert félművelt, latin-amerikai sorozatokon felcseperedő, bevásárlóközpontokban tollszkodó társadalmi réteg nyelve. E kettőből születtek meg az a nyelvhasználat, amely leginkább a mindennapjainkat színesítő, biztonsági szolgálatot teljesítő embereket jellemzi, akiknek egy kis keresztapás vagy tarantinós alfürért nem kell a szomszédba menniük.

Ahogy Tubica Cézár alakja a kezdetben el nem hihetőből hihetővé válik, úgy mosódik össze a regény írójának és a regény elbeszélőjének élete, megeremtve egy harmadik hőst, pontosabban fogalmazva a címszereplő HŐS-t. Az elbeszélőből önálló életre kel ez a hős, aki Tubicáék génkísérleteinek lesz a nyoma. A regény ekkor nyitja meg a következő kommunikációs csatornát, az internet, a vir-